

Az állandós titkár

SVENSKA AKADEMIEN

Sajtónyilatkozat
2002 október 10

A 2002. év irodalmi Nobel-díja

Kertész Imre

A Svéd Akadémia az irodalmi Nobel-díjat 2002-ben Kertész Imre magyar írónak ítéli oda,

”Egy írói munkásságért, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben”.

Kertész Imre írói műve annak a lehetőségét vizsgálja meg, hogy lehet-e még egyénként élni és gondolkodni egy korszakban, amelyben az emberek egyre teljesebben alávetették magukat a társadalmi hatalomnak. Könyveiben szüntelenül visszatér életének döntő élményéhez, auschwitzi tartózkodásához, ahová mint fiatal fiút a magyarországi náci zsidóüldözések idején vitték el. Auschwitz számára nem kivételes esemény, amely akár egy idegen test a Nyugat rendes történelmén kívül létezne. Auschwitz a végső igazság az ember lealjasodásáról a modern létben.

Kertész első regénye, a *Sorstalanság*, a fiatal Kövesről szól, akit elfognak és koncentrációs táborba visznek, de ő alkalmazkodik és túléli. A könyv azt az elidegenítő fogást használja, hogy a táborok valóságát teljesen természetesnek veszi, akár a hétköznapiakat, amelyekben bár a feltételek hálátlanok-, a boldog pillanatok mégsem hiányoznak. Köves egy gyerek szemével látja az eseményeket, anélkül, hogy természetellenesnek vagy felháborítóknak találná őket - nem ismeri a mi tényeinket. Talán éppen az adja a leírás sokszerű hitelességét, hogy hiányzik belőle az erkölcsi felháborodottságnak vagy metafizikai tiltakozásnak az az eleme, amelyet a téma kívánna. Az olvasó nem csak az erőszak kegyetlenségével szembesül, hanem ugyanolyan mértékben a megfontolatlanság méreteivel is, amelyek az elkövetést jellemezték. Mind a hóhérok, mind az áldozatok kényszerítő gyakorlati problémákkal voltak elfoglalva, a nagy kérdések nem léteztek. Kertész üzenete az, hogy az *élet alkalmazkodás*. A fogolynak az a képessége, hogy megtalálja a helyét

Auschwitzban, ugyanannak az elvnek a megnyilvánulása, amely a mindennapi életben és az emberi együttélésben fejeződik ki.

Ezzel a gondolkodásmóddal a szerző egy eszmei hagyományhoz kapcsolódik, melyben az élet és a szellem ellentétben áll egymással. *Kaddis a meg nem született gyermekért* - című regényében Kertész átfogóan negatív képet rajzol a gyerekkorról, és ebből az előtörténetből vonatkoztatja származtatja a koncentrációs tábor paradox otthonosságát. Kíméletlen egzisztenciális elemzését azzal tökéletesíti, hogy a szerelmet úgy ábrázolja, mint az alkalmazkodás legmagasabb stádiumát, a teljes kapitulációt az ember mindenáron való létezés-akarása előtt. Az ember szellemi mivolta Kertész szerint az életképtelenségében van. Az egyén tapasztalata az emberi közösség igényei és érdekei háttéréből nézve azonnal használhatatlannak mutatkozik tűnik.

A *Gályanapló* című fragmentumgyűjteményben Kertész intellektuális bősége gazdagsága nyilvánul meg. "Az elméleti indoklások pusztán konstrukciók", írja, miközben mégis fáradhatatlan párbeszédet folytat a nagy kultúr-kritikai tradícióval – Pascal-al, Goethe-vel, Schopenhauer-rel, Nietzsche-vel, Kafkával, Camus-vel, Beckett-el, Bernhard-dal. Lényegében Kertész egy egyszemélyes kisebbség. A zsidóság fogalmához való tartozását Kertész az ellenségtől rákényszerített meghatározásnak tekinti. Mindemellett következményei által ez az önkényes besorolás lett a beavatása az emberről és a jelenkorról szóló legmélyebb tudásba.

Azok a regények, amelyek a *Sorstalanság*-ot követték, azaz *A kudarc* és a *Kaddis a meg nem született gyermekért*, jellegük szerint kommentálják és kiegészítik az első és mérvadó könyvet. *A kudarc*-nak maga ez a témája. Miközben egy Auschwitzról szóló valódi regénye biztos elutasítására vár, egy öregedő író azzal tölti napjait, hogy Kafka-stílusban egy jelenkori regényt ír, egy klausztrofobikus leírást a szocialista kelet Európáról. Végül megkapja az értesítést, hogy könyvét mégis kiadják, de akkor már csak ürességet érez. Az irodalmi vásáron kiállítva személye tárggyá válik, titkai banalizálódnak.

Kertész álláspontjának hajthatatlansága világosan felismerhető stílusában, amely olyan mint a szépnövésű galagonya sövény: tömör és tüskés a könnyelmű látogató előtt. Ezzel azonban feloldja az olvasót a kötelező érzelmek terhe alól, és egy különleges gondolati szabadságra csábít.